

ORIGINAL ARTICLE

Analysis of Key Drivers of Place Identity in Spatial Regeneration of Peri-Urban Settlements (Case Study: Villages Surrounding Shirvan City)

Aliakbar Anabestani¹, Seyedeh Parvin Hosieni², Hamid Shayan³, Omid Ali Kharazmi⁴

1. Professor, Department of Geography, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

2. Ph.D. Student in Geography and Rural Planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

3. Professor Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

4. Assistant Professor, Department of Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Correspondence

Aliakbar Anabestani

Email: a_anabestani@sbu.ac.ir

Received: 28/Dec/2024

Accepted: 03/May/2025

How to cite

Anabestani, A.; Hosieni, SP.; Shayan, H.; Kharazmi, O.A. (2025). Analysis of Key Drivers of Place Identity in Spatial Regeneration of Peri-Urban Settlements (Case Study: Villages Surrounding Shirvan City), *Physical Social Planning*, 10 (1), 37, 15-36.
(DOI: [10.30473/psp.2025.73204.2753](https://doi.org/10.30473/psp.2025.73204.2753))

ABSTRACT

Spatial regeneration is a modern approach to producing spatial organization aligned with new conditions and emerging characteristics. It plays a significant role in establishing new urban relations or redefining existing ones. The aim of this study is to identify the key drivers of place identity influencing spatial regeneration in the peri-urban settlements of Shirvan. The research is applied in purpose and descriptive-analytical in nature. Theoretical foundations were developed through documentary and library studies, while key drivers were extracted through field surveys and questionnaires. The study sample consisted of 25 experts and rural planners from North Khorasan Province and Shirvan Township. Data analysis was conducted using MicMac software, and spatial mapping was performed with GIS. The findings indicate that, based on the degree of direct and indirect influence, 83 factors were identified and categorized into four main components as key drivers. The results show that: - improving satisfaction through enhanced rural-urban and inter-village interactions (direct effect: +17, indirect effect: +1683); - improving rural income sources and reducing poverty among peri-urban households (direct: +9, indirect: +3272); - promoting mixed land uses and enhancing access to services within the physical fabric of settlements (direct: +8, indirect: +3852); - participation in local council elections as an indicator of increased voluntary activities (direct: +8, indirect: +6272); - satisfaction with the visual quality of public spaces (direct: +8, indirect: -926); - and reducing environmental pollution to enhance rural living conditions (direct: +7, indirect: +2892) were identified as critical drivers across five dimensions—economic, socio-cultural, spatial-physical, and environmental—towards achieving the sustainability of peri-urban settlements.

Keywords: Spatial Regeneration, Peri-Urban, Village, Place Identity, Shirvan.



«مقاله پژوهشی»

تحلیل محرک‌های کلیدی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری (مورد مطالعه: روستاهای پیرامون شهر شیروان)

علی‌اکبر عنابستانی^۱، سیده پروین حسینی^۲، حمید شایان^۳، امید علی خوارزمی^۴

چکیده

بازآفرینی رویکردی نوین برای تولید سازمان فضایی منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو در ایجاد روابط شهری جدید و یا باز تعریف روابط شهری کهن یا موجود اثرگذار است. هدف مطالعه حاضر، شناسایی پیشران‌های مؤثر بر هویت مکانی در بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری شیروان است. این تحقیق بر اساس هدف از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی-تحلیلی انجام گردیده است. برای بررسی چهارچوب نظری پژوهش از روش اسنادی و کتابخانه‌ای و جهت استخراج پیشران‌های کلیدی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری از مطالعات میدانی و ابزار پرسشنامه استفاده شده است. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش را ۲۵ نفر از پاسخگویان که کارشناسان و برنامه‌ریزان روستایی استان خراسان شمالی و شهرستان شیروان هستند، تشکیل می‌دهند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم افزار Micmac و جهت ترسیم نقشه‌ها از GIS و استفاده گردیده است. یافته‌های تحقیق مؤید آن است که نتایج بدست آمده با توجه به امتیاز بالای اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم، عوامل ۸۳ گانه در ۴ مؤلفه اصلی پیشران‌های کلیدی در افق برنامه‌ها، نشان داد که ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر) با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (۱۷+) و غیرمستقیم (۱۶۸۳+)؛ بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (۹+) و غیرمستقیم (۳۲۷۲+)؛ توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (۸+) و غیرمستقیم (۳۸۵۲+)؛ مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (۸+) و غیرمستقیم (۶۲۷۲+) و رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (۸+) و غیرمستقیم (۹۲۶-) رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا به‌عنوان پیشران‌های بحرانی با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (۷+) و غیرمستقیم (۲۸۹۲+) در پنج بعد اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، کالبدی فضایی، کیفیت محیطی در راستای دستیابی به پایداری سکونتگاه‌های پیراشهری معرفی شده‌اند.

واژه‌های کلیدی

بازآفرینی فضایی، پیراشهری، روستا، هویت مکانی، شیروان.

۱. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۳. استاد گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

۴. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

نویسنده مسئول: علی‌اکبر عنابستانی

رایانامه: a_anabestani@sbu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۱۳

استناد به این مقاله:

عنابستانی، علی‌اکبر؛ حسینی، سیده پروین؛ شایان، حمید؛ خوارزمی، امیدعلی (۱۴۰۴). تحلیل محرک‌های کلیدی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری (مورد مطالعه: روستاهای پیرامون شهر شیروان)، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۱۰ (۱)، ۳۷-۱۵.

(DOI: [10.30473/psp.2025.73204.2753](https://doi.org/10.30473/psp.2025.73204.2753))

مقدمه

واقعیت‌های زندگی ما از خلال تجربه مکان‌های بسیاری ساخته می‌شوند که اهمیت یکسانی برای ما ندارند. تجربه هریک از آن‌ها به همان اندازه که می‌تواند منجر به احساسی عاطفی شده، ممکن است در حد تجربه‌ای گذرا و کمرنگ باقی بماند. قضاوت و ارزیابی ما از مکان‌هایی که تجربه می‌کنیم از یک سو متأثر از ویژگی‌های شخصی ماست - عقیده، احساس، خاطرات، تفکر و ... - و از سوی دیگر به نوبه خود در شکل‌گیری این ویژگی‌ها نقش مهمی دارد (گلرخ، ۱۳۹۱: ۹۸). لذا چه زمانی یک مکان از سوی فرد یا افراد هویت‌دار شناخته می‌شود؟ چه عناصری است که یک مکان را از نظر هویت بخشی از سوی افراد واجد شرایط یا فاقد شرایط می‌سازد؟ آن چه چیزی است که مردم را به هویت دادن یک مکان خاص، حتی دیدن این مکان‌ها به عنوان "بخشی از خودشان" می‌رساند؟ (قنبرپور و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۴). در همین ارتباط رلف (۱۹۷۶) نیز معتقد است که هویت مکان از ارزش‌های فردی و جمعی نشأت می‌گیرد و با گذر زمان، عمق، گسترش و تغییر می‌یابد. هویت‌ها بر ادراکات و کنش‌های افراد در ارتباط با محیط تأثیر می‌گذارند و هرچه هویت‌ها از عمق بیشتری نسبت به یک مکانی برخوردار باشند، متعاقباً بر اهمیت مکان و اتفاقاتی که در مکان رخ می‌دهد، حساس‌تر و مسئولیت‌پذیرتر می‌گردند (عناستانی و معینی، ۱۳۹۹: ۳۵). همچنین هویت مکان، هویتی است که ارائه‌کننده تمایز بین مکان‌ها و بیانگر معانی و تصاویر ذهنی مشترک افراد و حس مکان بیان‌کننده رابطه بین انسان و مکان که امکان درک مکان و ارتباط با آن را به وجود می‌آورد، می‌باشد (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۱: ۵۲). در همین راستا بازآفرینی، به مثابه روایتی فراگیر و یکپارچه از توسعه و مرمت شهری، جریانی است که از یک سو، به تمامی وجوه و محدودیت‌های توسعه در بطن شهر توجه می‌کند و از سوی دیگر، به تدارک فرصت برای تبدیل آن به ابزار یا راهی برای رسیدن به توسعه می‌پردازد (محمودی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۲). به طوری که هدف بازآفرینی استفاده مجدد از ساختار فیزیکی و کالبدی به منظور ارتقا کیفیت زندگی با توجه به ابعادی پایداری، کالبدی، اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی در بافت‌های فرسوده است. به طور کلی، بازآفرینی نوعی رویکرد مداخله‌ای است که نگاه به گذشته و بدون پاکسازی هویت‌های تاریخی دوره‌های مختلف دارد و به خلق هویت جدید متناسب با شرایط زندگی مردمان عصر حاضر می‌اندیشد (احمدی و شکری،

۱۳۹۷: ۲۱). هم‌چنان که از ویژگی‌های رویکرد بازآفرینی، توجه هم‌زمان به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و فرهنگی بافت‌های تاریخی است (محمودی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۲) و بازآفرینی رویکردی نوین برای تولید سازمان فضایی منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا باز تعریف روابط شهری کهن یا موجود اثر گذار است، مورد بررسی است (قربانلو و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۲). این درشرایبی است که فضا در مفهوم حقیقی به معنای یک حوزه مشخص جغرافیایی متشکل از یک یا چند مکان انسان ساخت است که بر یک بستر طبیعی تأثیر نهاده و از آن تأثیر پذیرفته است. دارای حریم مشخص، وسعت، همگنی و ساختار مشخص است و عینیت دارد. فضا گستره‌ای از سطح زمین است که با درهم تنیدگی فزاینده بنیادهای زیستی (آب، خاک، پدیده‌های زمین ساخت) و پوشش جوامع انسانی سامان یافته است (تفرشی، ۱۳۹۶: ۲۵۲). در این ارتباط در دهه‌های اخیر رشد شتابان شهرنشینی، توسعه و گسترش بی‌رویه شهرها، تنگناها، معضلات و پیچیدگی‌هایی را به همراه داشته است. این ناحیه در گذشته مجموعه‌های همگنی بوده‌اند که توسعه کالبدی و فضایی آن‌ها متأثر از روابط تولیدی و مناسبات اقتصادی آن محدوده بوده و به علت سرعت کم تغییر این مناسبات، تعداد جمعیت شهر تا حدودی حفظ می‌شده است (علیزاده بیرجندی و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۵۳). هم‌چنان که نحوه و دامنه روابط موجود میان شهر روستا به صورت‌های گوناگون بر شکل‌پذیری، رشد و توسعه سکونتگاه‌های روستایی همچنین روابط درونی و بیرونی آن‌ها اثر می‌گذارد. روابط و مناسبات بین سکونتگاه‌ها و به ویژه بین شهر و روستا که خود را عمدتاً به شکل جریان‌های جمعیت، کالا، سرمایه، عقاید، اطلاعات، و نوآوری نشان گر، پدیده‌های مکانی - فضایی و جغرافیایی بوده و شناخت، تبیین و کشف قانونمندی‌های کلی حاکم بر آن، در چارچوب روابط متقابل انسان و محیط صورت می‌گیرد، که از اهمیت نظری و کاربردی ویژه‌ای برخوردار است (میرزایی قلعه و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۰). بنابراین اولین پیوند تنگاتنگ شهر و پیرامون از طریق رابطه‌ای است که شهر با روستاهای پیرامون برقرار می‌کند. شهر چه کوچک و چه بزرگ می‌تواند با پیرامون خود، به ویژه روستاهای اطراف اثر بگذارد و هر قدر توان بیشتری در هدایت ناحیه داشته باشد، به همان اندازه منطقه نفوذ وسیع‌تری خواهد داشت و شعاع پرتوافشانی آن در زمینه‌های مالی، حمل و

نقل و سایر خدمات، برد بیشتری می‌یابد. در این راستا، کلیه واحدهای جغرافیایی به ویژه روستاهایی که در مسیر پرتوافشانی قرار می‌گیرند، از شهر تأثیر می‌پذیرد (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۶). این در شرایطی است که شهرها هنوز در کشورهای در حال توسعه به‌شدت به نواحی روستایی پیرامونی خود وابسته هستند. به‌ویژه اینکه اکثریت جمعیت آن‌ها هنوز روستایی است و روابط متقابل با نواحی روستایی برای آن‌ها بسیار مهم است. ماهیت و اهمیت نسبی این روابط هم در طول زمان و هم در فضاها پیوسته در حال تغییر است و بیش‌تر با جریان‌ها و حرکات پیچیده جمعیت، کالاها، منابع مالی، ایده‌ها و اطلاعات مشخص می‌شوند (میرزایی قلعه و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۹). عبارت دیگر کمبود منابع آب و خاک، خشکسالی‌ها، سرمازدگی محصولات کشاورزی، مخاطرات طبیعی و انسانی در مناطق روستایی، عدم وجود سیاست‌های حمایتی صحیح از کشاورزان در راستای تولیدات کشاورزی و دامداری (عدم خرید تضمینی گندم از کشاورزان، عدم خرید تضمینی شیرخام از دامدار و ...)، عدم وجود بیمه‌های حمایتی از کشاورزان و دامداران و از سوی دیگر امکان دسترسی به خدمات بیشتر و بهتر، تأسیسات زیربنایی مطلوب‌تر، امکان درآمد بالاتر و دسترسی به اشتغال بیشتر، کیفیت زندگی، موجب افزایش جذب روستاییان مهاجر به شهر شده‌اند. مهاجرین روستایی به دلیل توانایی اقتصادی ناچیز امکان اسکان در محدوده رسمی شهر (پرداخت هزینه مسکن و اقامت در محدوده قانونی آن) را نداشته و علیرغم مشکلات سکونتگاه‌های پیراشهری از جمله کاهش خدمات شهری، نبود نظارت بر ساخت‌وسازها، عدم رعایت ضوابط و مقررات مهندسی و شکل‌گیری سکونتگاه غیر رسمی گرایش به سکونت در این سکونتگاه پیدا می‌کردند. شایان توجه است افرادی که در سکونتگاه‌های پیراشهری در شرایط نامطلوب از نظر سکونت، دریافت خدمات عمومی، اجتماعی و تسهیلات زیربنایی شهری زندگی می‌کنند دلیل نداشتن مهارت‌های فنی و حرفه‌ای که لازمه زندگی شهری است سرگرم فعالیت‌هایی غیر مولد شهری میشوند. ساکنین در این سکونتگاه‌ها از محرومیت‌های فضایی، اجتماعی و اقتصادی در مقایسه با فرصت‌ها و مزایای موجود در دیگر مناطق شهری رنج می‌برند و همواره تبعیض و محرومیت شدیدی را تجربه می‌کنند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی پیشران‌های کلیدی هویت مکانی مؤثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری شهرستان شیروان و تحلیل ارتباطات

ساختاری بین این پیشران‌ها انجام گرفته است. بنابراین، برای دستیابی به هدف مذکور در صدد پاسخگویی به این سوال که پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری در افق برنامه‌ریزی ده سال آتی چیست؟

مقوله "هویت" ابتدا حوزه‌هایی مانند فلسفه، منطق و روانشناسی را در بر می‌گرفت، ولی با توجه به تحولات علمی چند دهه اخیر دامنه آن به محیط‌های انسان ساخت نیز کشیده شده است (کریمی مشاور و نگین تاجی، ۱۳۹۷: ۷۱). هویت مجموعه باورهای ذهنی است که سبب تفاوت‌گذاری میان خود و دیگری می‌شود و به عمل فردی یا اجتماعی براساس آن و با هدف حفظ تداوم و تقویت آن و یا در جهت تخریب و تضعیف هویت‌های دیگر دامن می‌زند (قنبرپور و همکاران ۱۳۹۷: ۳۴). طرح هویت مکانی در جغرافیا، محصول ورود اندیشه‌های روانشناسی در جستارهای جغرافیای انسانی است. به‌باور بسیاری از جغرافی‌دانان، در شکل‌گیری نقشه‌های ادراکی ذهنی و واکنش انسان به محیط عینی، تصور انسان و اوضاع روانشناسانه اوضاع اجتماعی محیط نیز مؤثر است. به‌همین دلیل، دانش جغرافیا به‌میزان زیادی با مفاهیم ذهنی افراد سر و کار دارد (مجیدی و حیدری، ۱۳۹۶: ۱۵). در شکل‌گیری هویت مکانی دو مرحله وجود دارد: در مرحله نخست فرد محیط را شناسایی می‌کند که هویت مکان نامیده می‌شود در مرحله دوم فرایند پیوند روانی با مکان صورت می‌گیرد و به شکل هویت مکانی تداوم می‌یابد (مرادنژاد و آروین، ۱۴۰۰: ۵۸).

بازآفرینی از طریق بهبود حیات محیطی، اقتصادی و اجتماعی شهر به‌دست می‌آید و طیف وسیعی از فعالیت‌هایی را توصیف می‌کند که زندگی جدیدی به مناطق فرسوده و کهنه اعطاء می‌کند. بدین لحاظ باعث تجدید حیات ساختمان‌ها، زیرساخت‌ها و تأسیسات شهری و محیط ساخته شده می‌شود و منجر به توسعه مجدد ساختارهایی می‌شود که پایان عمر مفیدشان فرا رسیده باشد (حبیبی و سید برنجی، ۱۳۹۵: ۳۳۴). در همین ارتباط درک محیط، فرآیندی ذهنی است که از طریق ارتباط انسان و فضای پیرامون او انجام می‌گیرد. انسان، پیام‌های حسی محیط را دریافت کرده و تصویری از محیط در ذهن خود به وجود می‌آورد. یکی از عوامل مؤثر در شکل‌گیری این تصویر، خاطرات فردی یا جمعی از محیط است. فضاهای خاطره‌انگیز، فضاهایی هستند که انسان قبلاً آن‌ها را تجربه کرده و با آن‌ها

زمانی به مدد تبادلات، تغییر شکل‌ها و نقل و انتقال‌هایی صوت می‌پذیرد که به‌صورت جابه‌جایی جمعیت، جریان کالا، انرژی، اطلاعات و سرمایه قابل مشاهده است. این درحالی است که، مطالعات تجربی متعدد حاکی از آن‌اند که پیوند بین مراکز شهری و حومه‌های آن‌ها، مشتمل بر جابه‌جایی مردم، کالاها، سرمایه و یا دیگر تعاملات اجتماعی؛ نقش مهمی در فرآیند تغییرات شهری و روستایی دارند (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۶). از این‌رو، سکونتگاه‌های روستایی خواه و ناخواه در معرض دگرگونی‌هایی قرار دارند که اغلب منشأ بیرونی دارد و بیرون از عرصه‌های روستایی شکل می‌گیرد و جلوه‌های گوناگون این دگرگونی‌ها در عرصه کالبدی تحت عنوان تحولات فیزیکی - ظاهری مورد توجه بوده که به‌نوبه خود موجبات دگرگونی‌های درونی و حتی تحولات اجتماعی اقتصادی، کالبدی و زیست‌محیطی سکونتگاه‌های روستایی می‌گردند (جمشیدزهی شه بخش و قنبری، ۱۳۹۹: ۸۶).

پس از بررسی اجمالی مفهوم تحلیل فضایی به‌عنوان مبنای صورت‌بندی مفهوم شاخص‌های هویت مکانی در سکونتگاه‌های پیراشهری، الزام است به چند مطالعه مرتبط در این زمینه اشاره شود: اسماعیل پور و همکاران (۱۴۰۱) و عنابستانی (۱۴۰۰). نتایج نشان داد که اول احساس تعلق، اعتماد به اهالی، تعاملات اجتماعی، اعتماد به سازمان‌های دولتی، اعتماد به سازمان‌های مردم‌نهاد و انسجام و همبستگی به ترتیب بیش‌ترین نقش را بر تمایل ساکنان به مشارکت در فرایند بازآفرینی اجتماع‌محور در این محله دارد. دوم، از نظر اهالی مشارکت اجتماعی مردم، اصل اساسی در موفقیت اقدامات بازآفرینی محله است؛ بنابراین مسئولان و برنامه‌ریزان باید به‌روش‌های مختلف درصدد افزایش و برانگیزش نقش هریک از این متغیرها در محله باشند تا با اتکا به مشارکت ساکنان بازآفرینی موفق‌تری تجربه شود. نوآوری: تعیین عوامل اجتماعی مؤثرتر مشارکت ساکنان با کاربرد روش معادلات ساختاری و نرم افزار PLS نوآوری پژوهش حاضر است. نتایج نشان داد که عواملی از قبیل پشتیبانی دفتر امور شهری استانداری و نظارت بر نحوه عملکرد شهرداری‌ها در تدوین و اجرای برنامه‌های راهبردی با اثر مستقیم (+۴) غیرمستقیم، (+۲۵۸۴) هماهنگی بیشتر مدیران شهری و دستگاه‌های اجرایی در فرایند تهیه و اجرای برنامه‌های راهبردی - عملیاتی با اثر مستقیم (+۳)، و غیرمستقیم (+۱۴۴۱) تغییر نگرش مدیران، مجریان و کارفرمایان به سوی برنامه‌ریزی

آشنایی دارد. یافتن فضاهای آشنا، باعث احساس امنیت و آرامش در محیط خواهد شد. در مقابل، تغییر و تبدیل یا از میان رفتن فضاهای آشنا، حس گم‌گشتگی، بی‌ریشه بودن و از دست دادن بخشی از زندگی را در انسان به‌وجود خواهد آورد. مطالعات و تجارب صورت گرفته در زمینه نوسازی و بهسازی بافت‌های شهری، نشان‌دهنده تکامل رویکردهای متداول "نوسازی شهری" با محوریت تجدید حیات بافت‌های آسیب‌دیده در مقیاس محله و با تأکید بر مشارکت مردم است (حبیبی و سید برنجی، ۱۳۹۲: ۳۳۰). همچنین تغییر "فضایی- کالبدی به‌طور اعم و مراکز، بافت‌های کهن و اصولاً بخش‌های مرکزی به‌طور اخص بوده است که اغلب سبب افت منزلت‌های اجتماعی، نابسامانی در سازمان فضایی- کالبدی، زوال اقتصادی و ناکارآمدی کارکردی در این محدوده‌ها شده است (بحرینی، ایزدی و مفیدی، ۱۳۹۳: ۱۸). در همین ارتباط بازآفرینی یک استراتژی مهم توسعه اقتصادی و اجتماعی در فضاهای شهری و روستایی سراسر جهان می‌باشد، بازآفرینی به‌تدریج از تمرکز بر تحولات کالبدی در مقیاس بزرگ به سمت پرداختن به تنوع، پایداری، عدالت فضایی در شهر تغییر کرده است (فراهانی، رجیبی و اقبالی، ۱۴۰۰: ۳۰). به‌طوری که در بازآفرینی فضایی شناخت و بررسی روابط میان ویژگی کالبدی و واکنش اجتماعی ضرورت جابه‌جایی کالبدی برخی عناصر، با توجه به سیاست‌ها، تأثیر پارامتر فرهنگی و عوامل زیست محیطی و در یک کلام توسعه پایدار مطرح می‌شود (کریمی و طورانداز، ۱۳۹۷: ۸۷). آینده‌پژوهی"، "آینده‌اندیشی"، "آینده قلمرو"، "پیش‌بینی"، "آینده‌نگاری" و آینده‌شناسی" از مفاهیمی است که در دهه‌های اخیر بیشتر به‌کار رفته که همه این واژگان برآمده از تئوری فرض‌ها و پیش‌های بسیاری هستند. شاید بتوان آینده‌پژوهی را نام مادر این اصطلاحات دانست. در این خصوص دو پارادایم کلی اکتشافی) برنامه‌ریزی مبتنی بر پیش‌بینی (و هنجاری) برنامه‌ریزی با رویکرد آینده‌نگاری (وجود دارد که هر کدام از این پارادایم‌ها از زاویه خاصی به مفهوم آینده و نحوه رسیدن به آن می‌نگرند (پورمحمدی، بابایی اقدم و نعیمی، ۱۳۹۹: ۷۱). آینده پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با واکاوی منابع، الگوها، عوامل تغییر یا ثبات به تجسم آینده‌های بالقوه و برنامه‌ریزی برای آن‌ها می‌پردازد (دده زاده سیلابی و احمدزاده، ۱۳۹۸: ۷۵). چنان‌چه یکی از ویژگی‌های سکونتگاه‌های انسانی تطوری‌پذیری و پویایی آن است، این پویایی در فضا طی روندهای

استراتژیک در حوزه‌های توسعه شهری و منطقه‌ای با اثرمستقیم (+۶)، و غیرمستقیم (+۱۳۳۱) در رده محرک‌ها و پیشران‌های کلیدی به شمار می‌روند.

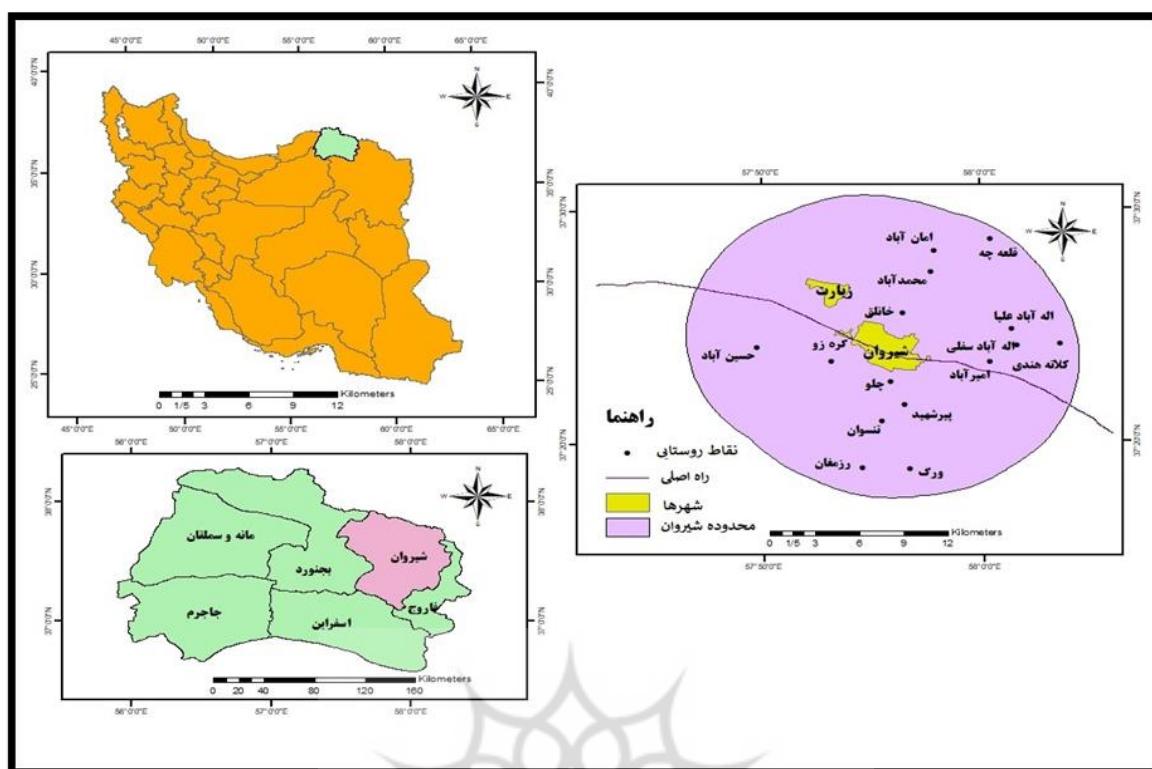
باتقوا و همکاران (۱۳۹۵) پیوسته گر و اکبری (۱۴۰۰). نتایج نشان داد که در روستاهای مورد بررسی بیش‌ترین میزان میانگین متغیر هویت مکانی- فضایی مربوط به روستای دهنو و کم‌ترین میزان میانگین متغیر هویت مکانی- فضایی هم مربوط به روستای فرح آباد است. همچنین بیش‌ترین میزان میانگین متغیر فناوری اطلاعات مربوط به روستای شمعلی و کم‌ترین میزان میانگین متغیر فناوری اطلاعات هم مربوط به روستای فیانی می‌باشد و در بین شاخص‌های دو متغیر هویت مکانی- فضایی و فناوری اطلاعات افراد نمونه در شاخص اینترنت میزانی در حد کم تا خیلی کم شناخت دارند. در عین حال فناوری اطلاعات هم موجب تغییر هویت مکانی- فضایی در روستاهای مورد مطالعه گردیده است و همچنین تفاوت‌های ممکن در دلبستگی مکان و هویت مکان بین ساکنانی که در شهر به دنیا آمدن و ساکنانی که در اصل از شهرهای دیگر هستند را نشان می‌دهد. همچنین اینکه هویت و دلبستگی مکان برای بومی‌ها همزمان می‌باشد در حالی که افراد مکان‌های دیگر نمره بالاتری را برای دلبستگی به جای هویت در نظر می‌گیرند.

پنگ و همکاران (۲۰۲۰) و ونگ و چن (۲۰۱۵) دریافتند که هویت مکان، همراه با کیفیت پروژه‌های RLC، نقش واسطه‌ای قابل توجهی در رابطه با درک تغییرات چشم‌انداز مثبت ایفا می‌کند. پروژه‌های فشرده RLC ممکن است درک مثبت از تغییرات چشم‌انداز را القا کند. با این حال، کیفیت چنین پروژه‌هایی نیز ممکن است ضعیف ارزیابی شود، که تا حدی اثر قبلی را تضعیف می‌کند. ارزیابی‌های مثبت از کیفیت یک پروژه RLC می‌تواند به تقویت ادراک مثبت ساکنان از تغییرات چشم‌انداز کمک کند، که به طور قابل توجهی از طریق واسطه هویت مکان افزایش می‌یابد. همچنین علاوه بر این، این مطالعه با استفاده از تئوری هویت مکان به عنوان یک زیربنای نظری، دیدگاه جدیدی را در سنجش ادراکات و نگرش‌های ساکنان اضافه می‌کند. توصیه می‌کند که نظریه هویت مکان و نظریه تبادل اجتماعی مکمل یکدیگر باشند و هر دو در ارزیابی نگرش ساکنان نسبت به توسعه گردشگری مورد استفاده قرار گیرند.

در یک جمع‌بندی از مطالعات بررسی شده می‌توان گفت که عمده مطالعات انجام گرفته در رابطه با هویت و هویت مکانی، بازآفرینی، بازآفرینی فضایی در جوامع شهری بوده است و به ندرت در سکونتگاه‌های روستایی نزدیک به شهرها به آن پرداخته شده است. همچنین در رابطه با بازآفرینی فضایی پژوهشی صورت نگرفته است و عمدتاً به جنبه کالبدی بازآفرینی پرداخته شده است. مطالعات انجام شده عموماً به بررسی اثرگذاری عوامل اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی، کالبدی، زیست‌محیطی بر بازآفرینی سکونتگاه‌های پیراشهری پرداخته بودند، همچنین مطالعات صورت گرفته در بعد هویت، که اساساً به هویت در جوامع شهری گرایش داشته‌اند پرداخته و نگاه آنان به مناطق روستایی بسیار کمتر بوده است؛ رویکرد این تحقیق، متوجه مناطق روستایی به خصوص سکونتگاه‌های پیراشهری می‌باشد. بنابراین با توجه به کمبود مطالعات در این حوزه یعنی هویت مکانی، بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری این مطالعه می‌تواند هم به لحاظ تئوریک و هم به لحاظ کاربردی برای سایر مطالعات مرتبط با موضوع مؤثر باشد.

داده‌ها و روش کار

شهرستان شیروان یکی از شهرستان‌های استان خراسان شمالی و در شمال شرقی استان واقع واز شهرهای مرتفع استان خراسان شمالی است. این شهرستان در دره رود مرزی اترک ما بین کوه‌های کپه‌داغ و آلاداغ جای گرفته‌است که طبق آمار ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، کل شهرستان شیروان جمعیتی بالغ بر ۱۴۶۱۲۵ نفر و ۴۳۸۷۳ خانوار دارد که از این تعداد ۸۹۳۴۵ نفر با ۲۶۶۷۲ خانوار ساکن شهری و ۵۶۷۹۰ نفر با ۱۷۱۹۹ خانوار در نقاط روستایی شهرستان ساکن هستند. در این راستا سکونتگاه‌های پیراشهری شامل ۱۵ روستا در فاصله ۱۰ کیلومتری از سطح شهر شیروان است. این سکونتگاه‌ها دارای جمعیتی معادل ۱۵۷۱۹ نفر در روستاهای مورد مطالعه در قالب ۴۵۸۴ خانوار روستایی است. برخی از این روستا به دلیل ساخت و سازهای بی رویه و بدون پشتوانه منطقی در حال الحاق به شهر هستند و تعدادی دیگر هم از شهر فاصله ۱۰ کیلومتری دارند.



شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه

عوامل کلیدی: با انجام مصاحبه‌های ساختاریافته با صاحبان نظر و تخصصی‌ها، عوامل مؤثر بر هویت مکانی در بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری شناسایی شدند، که ضمن پیوند با هم، در چهار محور اصلی دسته‌بندی شدند. ارزیابی و تأیید عوامل: این محورها توسط متخصصان امر، با استفاده از پرسش‌نامه‌های آینده‌پژوهی، ارزیابی و تأیید شدند. این پرسشنامه‌ها به خبرگان مربوط به برنامه‌ریزی روستایی ارائه شدند. ماتریس اثرات متقاطع: در رویکرد تحلیل ساختاری با استفاده از ماتریس اثرات متقاطع (Micmac)، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عوامل مؤثر بر موضوع مورد بررسی ارزیابی شد. این ماتریس به شناسایی پیشران‌های کلیدی این تحقیق کمک کرد. با محاسبه میزان ضریب پرشدگی داده‌ها، صحت ابزار گردآوری داده‌ها موردسنجش قرار گرفت و با توجه به ماتریس به‌دست‌آمده پیشران‌های کلیدی این پژوهش شناسایی با تقویت این رویکرد آینده‌پژوهانه و انجام مراحل مفصل مطرح شده، این پژوهش توانسته است به شناخت عوامل اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی درسکونتگاه‌های پیراشهری شهر شیروان بپردازد. در ابتدای این بخش قابل ذکر است که شاخص‌های پنج‌گانه بازآفرینی فضایی تبدیل به چهار شاخص شده است و

ماهیت این پژوهش از حیث هدف کاربردی از حیث روش توصیفی - تحلیلی بوده که برای جمع‌آوری اطلاعات از روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. جهت استخراج محرک‌های کلیدی مؤثر بر هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری از طریق تحلیل ساختاری MICMAC پرسشنامه تهیه و در بین اعضای جامعه نمونه توزیع و تکمیل شده است. جامعه نمونه این پژوهش را ۲۵ نفر از فعالان، کارشناسان، متخصصین و استادان دانشگاه در حوزه روستایی تشکیل می‌دهند. اعتبار و روایی ابزار گردآوری اطلاعات (پرسشنامه) را استادان و خبرگان تأیید کردند؛ هم‌چنین بهره‌گیری از مبانی نظری پژوهش و نظر خبرگان و صاحبان نظران ضامن روایی پرسشنامه است. برای پایایی گویه‌های پژوهش از آماره آلفای کرونباخ استفاده شد که نشان داد آلفای کرونباخ در متغیر بازآفرینی فضایی بعد اقتصادی (۰/۸۹۵)، اجتماعی فرهنگی (۰/۷۶۹)، کالبدی فضایی (۰/۹۱۳)، کیفیت محیطی (۰/۸۸۷) است و حاکی از پایایی زیاد است. در این پژوهش، از رویکرد آینده‌پژوهانه به‌عنوان روش اصلی استفاده شده است. این روش به شناسایی و حل مشکلات و بحران‌های موجود در مناطق روستایی با استفاده از فناوری‌های نوین تمرکز دارد: شناسایی

افق ۱۴۱۳ پرداخته که نتایج آن به تفصیل در حوزه‌های مختلف در ادامه ارائه خواهد شد. در این بخش با استفاده از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای و پنل خبرگان، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار هویت مکانی مؤثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری در افق ۱۴۱۳ برنامه‌ها شناسایی و در ادامه با استفاده از روش کمی آینده‌پژوهی و استفاده از نرم افزار MICMAC به میزان تأثیرگذاری یا تأثیرپذیری عوامل شناسایی شده اقدام گردید. جدول زیر دسته بندی متغیرها جهت معرفی به مدل تحلیل اثرات متقاطع را نشان می‌دهد.

سپس مورد آزمون قرار گرفت. شاخص‌های چهارگانه مورد پژوهش شامل شاخص اقتصادی که حاصل از شاخص اقتصادی است؛ شاخص کالبدی- فضایی حاصل شاخص کالبدی است؛ شاخص اجتماعی- فرهنگی حاصل تلفیق دو شاخص اجتماعی و فرهنگی است؛ شاخص کیفیت محیطی حاصل از ارتقاء کیفیت محیطی است. دلیل این امر کم نمودن تعداد ماتریس‌های تصمیم‌گیری و رویه انجام کار بر اساس همانندی این ابعاد بوده است. در این بخش با استفاده از نظرات کارشناسی و با بهره‌گیری از روش‌های آینده‌پژوهی به ارزیابی عوامل هویت مکانی مؤثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری در

جدول ۱. عوامل اثرگذار بر هویت مکانی مؤثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

شاخص	بعد
تأمین نیازهای ضروری، از طریق ایجاد زنجیره‌های تولید و اقتصاد محلی، افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری در حمایت از مشاغل سنتی و کم هزینه، داشتن محل کسب و کار در روستا در راستای حمایت گسترده از اشتغال‌زایی و کارآفرینی، احساس وابستگی و تمایل به ماندگاری اقتصادی در روستا در راستای تربیت نیروهای متخصص جهت ورود به بازار کار، بهره‌وری از زیرساخت‌های موجود در راستای افزایش اشتغال و درآمد روستاییان، افزایش سرمایه‌گذاری در فرایند کسب و کارهای نوآورانه در فضاهای پیراشهری، میزان حمایت از برنامه‌های توسعه‌های اقتصادی توسط جامعه محلی، افزایش نوآوری در فعالیت‌های اقتصادی (بازاریابی جدید و غیره)، تقویت روحیه کارآفرینی، راه اندازی و ترویج کسب و کارهای جدید محلی، بهبود توان پس‌انداز و افزایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری در روستا، بهبود قیمت اراضی و مسکن در سطح سکونتگاه‌های پیراشهری، بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری	اقتصادی
احساس رضایت و خوشحالی از زندگی در روستا برای ایجاد تغییر مثبت در ادراک ساکنان از محل زندگی خود، ارتقای سطح احساس امنیت در روستا همراه با افزایش ارتقای امنیت در محلات با بافت قدیمی، تمایل به شرکت در گردهمایی‌های روستا به عنوان نشان‌گر توسعه روابط اجتماعی، احساس لذت از رابطه خویشاوندی با دیگران با هدف ایجاد روابط اجتماعی گسترده و پایدار در بین مردم نواحی پیراشهری، احساس راحتی و آسایش با زندگی در این روستا با افزایش ارتقای سطح کیفی زندگی ساکنان، مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی، ارضای نیازها و تمایلات بیولوژیکی و روانشناختی در روستا در راستای افزایش دسترسی به خدمات اجتماعی (درمانی، آموزشی و ..) در سکونتگاه‌های پیراشهری، توجه به هویت تاریخی و ویژگی‌های محلی به وسیله تداعی و یادآوری اشخاص و محل‌ها در روستا، احترام و تلاش برای حفظ آداب کهن، وجود رویدادها، خاطرات و تصاویر قابل استناد در حافظه، احساس تعهد، التزام و مسئولیت نسبت به محل سکونت با تغییر و ایجاد علاقه در محرک‌های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی، احساس تجانس، هم‌سنخی و نزدیکی با روستا با وجود تغییر و تنوع عوامل نژادی و فرهنگی، رضایت‌مندی از توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و افزایش مشارکت‌پذیری روستاییان، افزایش تمایل افراد تحصیل کرده به ماندگاری در سکونتگاه‌های پیراشهری، میزان مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم‌گیری، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌ها از سوی مدیران محلی، میزان اعتماد روستاییان به مدیران محلی و برنامه‌ریزان روستایی، ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر).	اجتماعی فرهنگی
ایمن بودن ساختمان و مسکن این روستا با افزایش ارتقای کیفیت سازه‌های مسکونی، ایمن بودن مسیرهای دسترسی در این روستا با افزایش دسترسی (امنیت و سهولت حمل و نقل عمومی)، در راستای افزایش استفاده عمومی از فضا زمان زیادی را در فضاهای عمومی روستا صرف کردند، مشارکت در طرح‌های عمرانی روستایی در راستای ترمیم و بازسازی ابنیه تاریخی با حفظ ظاهر، میزان رضایت از دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی و هزینه‌های آن (تاکسی، اتوبوس، مینی‌بوس و غیره) در روستا، میزان ساخت و طراحی فشرده در بافت‌های کالبدی و ادغام کاربری‌های با تراکم بالا در سکونتگاه‌های روستایی، میزان نظارت بر ساخت و سازها توسط دهیار برای هدایت توسعه فیزیکی روستا و محدوده مصوب طرح هادی، تلاش برای کاهش فاصله بین محل سکونت، کار، تحصیل و تأمین	کالبدی فضایی

نیازهای روزانه، میزان بازسازی و تجدید بنا در محدوده‌های قدیمی (بازآفرینی) بافت سکونتگاه‌های پیراشهری، توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری، توجه ویژه به روند توسعه درون‌زا (میان افزا) و انتخاب سمت توسعه مناسب در فرایند توسعه سکونتگاه پیراشهری، رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری.	
روستا مکانی برای مراجعه در موقعیت‌های خاص در راستای توسعه مراکز تفریحی و گردشگری و توجه به حفظ پایداری محیط، به نحوی که با بودن در این روستا حس پیوستگی بین گذشته، حال و آینده در زندگی در جهت بهره‌گیری از منابع در عین توجه به حقوق آیندگان ایجاد می‌شود، احساس خوب و مهم داشتن در این روستا، با افزایش ارتقای کیفیت محیط، توصیه کردن زندگی در این روستا به دیگران با داشتن برنامه‌ریزی دقیق جهت حفظ محیط، بهبود محافظت از اراضی کشاورزی و باغات روستا توسط مردم و مدیران محلی با هدف حفظ هویت مکانی، میزان تشویق به توسعه مجدد نواحی طبیعی و تاریخی روستا و پیرامون با هدف هویت بخشی به روستا، افزایش میزان استفاده از انرژی‌های پاک و تجدید پذیر در روستاهای پیراشهری، رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا، کاهش و بهبود تولید زباله در سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری، افزایش خلق نواحی قابل زیست در سکونتگاه‌های روستایی با هدف هویت بخشی به روستاهای پیراشهری، میزان حفاظت از آثار و یادمان‌های تاریخی و فرهنگی در روستاهای پیراشهری	کیفیت محیطی
چغفری جلی و همکاران (۱۴۰۱)، عنابستانی و معینی (۱۴۰۰)، حسین آبادی و همکاران (۱۳۹۸)، قنبرپور و همکاران (۱۳۹۷)، عنابستانی و معینی (۱۳۹۷)، محمدی و همکاران (۱۳۹۷)، ایزدی و همکاران (۱۳۹۶)، پورمحمدی و همکاران (۱۳۹۵)، حبیبی و سید برنجی (۱۳۹۲)	

شرح و تفسیر نتایج

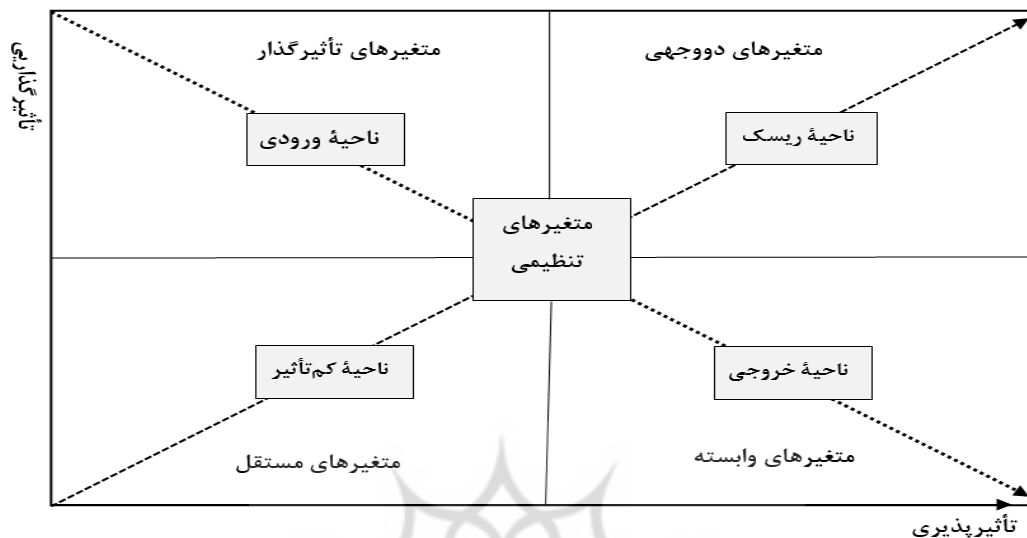
انتخاب شده تأثیر زیادی بر روی هم گذاشته‌اند. از مجموع ۵۳۰ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس‌ها، ۱۴۵ رابطه‌ای با مقدار صفر وجود دارد به این معنی است که عوامل بر یکدیگر تأثیر نگذاشته یا از هم‌دیگر تأثیر نپذیرفته‌اند. ۹۴ رابطه، عددشان یک بوده است به این معنی که تأثیر کمی نسبت به هم داشته‌اند، ۱۴۰ رابطه، عددشان دو بوده است به این معنی که رابطه تأثیرگذار نسبتاً قوی داشته‌اند، ۲۱۵ رابطه، عددشان سه بوده است بدین معنی که روابط عامل‌های کلیدی بسیار زیاد بوده است و از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی برخوردار بوده‌اند و در نهایت ۶۶ رابطه با مقدار P وجود داشته است که نشان‌دهنده روابط پتانسیلی و غیرمستقیم عامل‌ها بوده است.

ویژگی‌های فردی پاسخگویان - یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد که بیش‌ترین فراوانی پاسخگویان در گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال با ۵۵ درصد، در سنین ۳۱ تا ۴۰ سال ۲۷ درصد، در سنین ۲۱ تا ۳۰ سال ۹ درصد و در رده سنی ۵۱ سال به بالا با ۹ درصد قرار دارند. ۸۱ درصد پاسخگویان مرد و ۱۹ درصد زن و از نظر میزان تحصیل، افراد دارای مدرک دکتری ۲۷ درصد، کارشناسی ارشد ۶۴ درصد و بعد از آن کارشناسی ۹ درصد است. با توجه به ابعاد ماتریس‌های عوامل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، کالبدی - فضایی، و کیفیت محیطی، درجه پرشدگی آن‌ها بین ۷۷ تا ۸۰ درصد است که نشان می‌دهد عوامل

جدول ۲. تحلیل داده‌های ماتریس و تاثیرات متقاطع عوامل کلیدی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی

اطلاعات ماتریس	مقدار (اقتصادی)	مقدار (کالبدی فضایی)	مقدار (اجتماعی و فرهنگی)	مقدار (کیفیت محیطی)
ابعاد ماتریس	11	۱۲	۱۷	۱۱
تعداد تکرار	۲	۲	۲	۲
تعداد صفر	۲۷	۳۳	۶۲	۲۳
تعداد یک	۱	۱۷	۵۵	۲۱
تعداد دو	۲۴	۲۹	۶۵	۲۲
تعداد سه	۵۱	۴۹	۶۷	۴۸

تعداد P	۳	۱۶	۴۰	۷
جمع	۹۴	۱۱۱	۲۲۷	۹۸
درجه پرشدگی	۶۸/۷۷٪	۷۷/۰۸٪	۷۷/۵۴٪	۸۰/۹۹٪



شکل ۲. تحلیل تأثیرگذاری و تأثیرپذیری

ماخذ: عناستانی و حسینی، ۱۳۹۸

پیشران‌های اقتصادی اثرگذاری هویت مکانی بر

بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

همان‌طور که در نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم شکل ۳ (سمت راست) مشاهده می‌شود، ۱۱ عامل کلیدی شاخص اقتصادی اثرگذار بر شکل‌گیری بازآفرینی فضایی

در سکونتگاه‌های پیراشهری در شهرستان شیروان دیده می‌شود. همچنین در بررسی اثرات غیرمستقیم مطابق شکل ۳ (سمت راست) که بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای دو وجهی تشکیل می‌دهند.



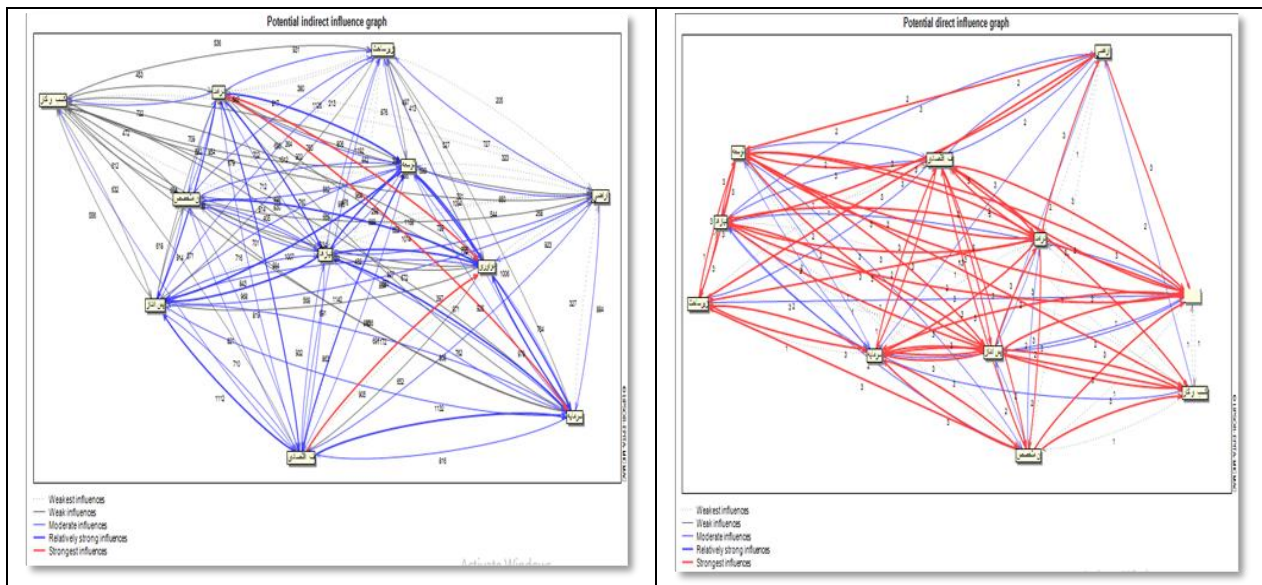
شکل ۳. نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (a) و غیرمستقیم (b) (سمت چپ). عوامل اقتصادی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

جدول ۳. تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم عوامل اقتصادی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری
(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تأثیرگذار	بهبود قیمت اراضی و مسکن در سطح سکونتگاه‌های پیراشهری، احساس وابستگی و تمایل به ماندگاری اقتصادی در روستا در راستای تربیت نیروهای متخصص جهت ورود به بازار کار، بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری
متغیرهای تأثیرپذیر	بهره‌وری از زیرساخت‌های موجود در راستای افزایش اشتغال و درآمد روستاییان، افزایش سرمایه‌گذاری در فرایند کسب و کارهای نوآورانه در فضاهای پیراشهری.
متغیرهای مستقل	داشتن محل کسب و کار در روستا در راستای حمایت گسترده از اشتغال‌زایی و کارآفرینی
متغیرهای دوجبهی	-
متغیرهای ریسک	افزایش نوآوری در فعالیت‌های اقتصادی (بازاریابی جدید و غیره)، تقویت روحیه کارآفرینی، راه‌اندازی و ترویج کسب و کارهای جدید محلی، تأمین نیازهای ضروری، از طریق ایجاد زنجیره‌های تولید و اقتصاد محلی، میزان حمایت از برنامه‌های توسعه‌های اقتصادی توسط جامعه محلی.
متغیرهای هدف	بهره‌وری از زیرساخت‌های موجود در راستای افزایش اشتغال و درآمد روستاییان، افزایش سرمایه‌گذاری در فرایند کسب و کارهای نوآورانه در فضاهای پیراشهری، افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری در حمایت از مشاغل سنتی و کم هزینه، بهبود توان پس‌انداز و افزایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری در روستا.
تنظیمی	-

بعد از بررسی اثرات ۱۱ عامل اقتصادی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری در روش تحلیل ساختاری MICMAC، نتایج حاصل بر پایه شکل ۴ (a سمت راست)، نشان داد که، متغیرهای بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری (۲۶)، افزایش نوآوری در فعالیت‌های اقتصادی (بازاریابی جدید و غیره)، تقویت روحیه کارآفرینی، راه‌اندازی و ترویج کسب و کارهای جدید محلی (۲۶)، میزان حمایت از برنامه‌های توسعه‌های اقتصادی توسط جامعه محلی (۲۴)، احساس وابستگی و تمایل به ماندگاری اقتصادی در روستا در راستای تربیت نیروهای متخصص جهت ورود به بازار کار (۲۲)، تأمین نیازهای ضروری، از طریق ایجاد زنجیره‌های تولید و اقتصاد محلی (۲۲)، افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری در حمایت از مشاغل سنتی و کم هزینه (۲۱) به ترتیب بالاترین ارزش ستونی محاسبه‌شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها،

تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای "افزایش سرمایه‌گذاری در فرایند کسب و کارهای نوآورانه در فضاهای پیراشهری (۱۰۲۲۳)، افزایش تمایل به سرمایه‌گذاری در حمایت از مشاغل سنتی و کم هزینه (۹۸۳۸)، میزان حمایت از برنامه‌های توسعه‌های اقتصادی توسط جامعه محلی (۹۶۱۰)، بهبود توان پس‌انداز و افزایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری در روستا (۹۵۷۰)، تأمین نیازهای ضروری، از طریق ایجاد زنجیره‌های تولید و اقتصاد محلی (۸۴۸۰)، افزایش نوآوری در فعالیت‌های اقتصادی (بازاریابی جدید و غیره)، تقویت روحیه کارآفرینی، راه‌اندازی و ترویج کسب و کارهای جدید محلی (۸۴۷۲)، به ترتیب دارای بیش‌ترین ارزش ستونی محاسبه‌شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند. (b سمت چپ).



شکل ۴. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها بین متغیرهای اقتصادی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی

بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری در شهرستان شیروان دیده می‌شود. همچنین در بررسی اثرات غیرمستقیم مطابق شکل ۳ (b سمت راست) که بیش‌ترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای دوجبهی تشکیل می‌دهند.

پیشران‌های کالبدی فضایی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری همان‌طور که در نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم شکل ۳ (a سمت راست) مشاهده می‌شود، ۱۲ عامل کلیدی شاخص کالبدی فضایی اثرگذار بر شکل‌گیری



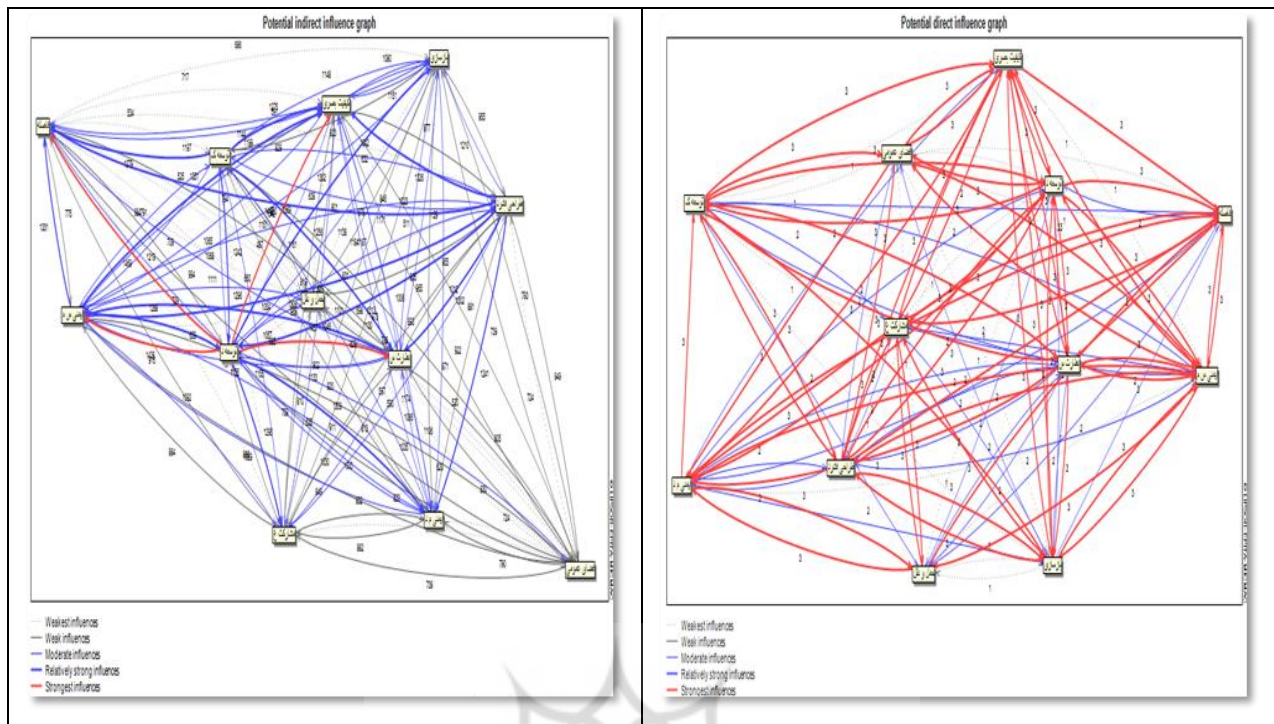
شکل ۵. نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ). عوامل کالبدی فضایی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

جدول ۴. تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم عوامل کالبدی فضایی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری
(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲)

نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تأثیرگذار	میزان ساخت و طراحی فشرده در بافت‌های کالبدی و ادغام کاربری‌های با تراکم بالا در سکونتگاه‌های روستایی، توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری.
متغیرهای تأثیرپذیر	میزان بازسازی و تجدید بنا در محدوده‌های قدیمی (بازآفرینی) بافت سکونتگاه‌های پیراشهری، ایمن بودن مسیرهای دسترسی در این روستا با افزایش دسترسی (امنیت و سهولت حمل و نقل عمومی)، میزان نظارت بر ساخت و سازها توسط دهیار برای هدایت توسعه فیزیکی روستا و محدوده مصوب طرح هادی، مشارکت در طرح‌های عمرانی روستایی در راستای ترمیم و بازسازی ابنیه تاریخی با حفظ ظاهر.
متغیرهای مستقل	زمان زیادی صرف کردن در فضاهای عمومی روستا، با افزایش استفاده عمومی از فضا، میزان رضایت از دسترسی به وسایل حمل و نقل عمومی و هزینه‌های آن (تاکسی، اتوبوس، مینی‌بوس و غیره) در روستا، مشارکت در طرح‌های عمرانی روستایی در راستای ترمیم و بازسازی ابنیه تاریخی با حفظ ظاهر.
متغیرهای دوجبهی	-
متغیرهای ریسک	توجه ویژه به روند توسعه درون‌زا (میان افزا) و انتخاب سمت توسعه مناسب در فرایند توسعه سکونتگاه پیراشهری، ایمن بودن ساختمان و مسکن این روستا با افزایش ارتقای کیفیت سازه‌های مسکونی، رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری/
متغیرهای هدف	میزان بازسازی و تجدید بنا در محدوده‌های قدیمی (بازآفرینی) بافت سکونتگاه‌های پیراشهری، میزان نظارت بر ساخت و سازها توسط دهیار برای هدایت توسعه فیزیکی روستا و محدوده مصوب طرح هادی، تلاش برای کاهش فاصله بین محل سکونت، کار، تحصیل و تأمین نیازهای روزانه
تنظیمی	-

مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ ... رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای تلاش برای کاهش فاصله بین محل سکونت، کار، تحصیل و تأمین نیازهای روزانه (۱۳۱۶۷)، رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری (۱۳۱۴۴)، میزان نظارت بر ساخت و سازها توسط دهیار برای هدایت توسعه فیزیکی روستا و محدوده مصوب طرح هادی (۱۳۰۰۱) به ترتیب دارای بیش‌ترین ارزش ستونی محاسبه‌شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند. ۴) b (سمت چپ).

بعد از بررسی اثرات ۱۲ عامل کالبدی فضایی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری در روش تحلیل ساختاری micmac، نتایج حاصل بر پایه شکل ۴ (a سمت راست)، نشان داد که، متغیرهای رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری (۳۴)، توجه ویژه به روند توسعه درون‌زا (میان افزا) و انتخاب سمت توسعه مناسب در فرایند توسعه سکونتگاه پیراشهری (۳۱)، ایمن بودن ساختمان و مسکن این روستا با افزایش ارتقای کیفیت سازه‌های مسکونی (۲۸)، میزان ساخت و طراحی فشرده در بافت‌های کالبدی و ادغام کاربری‌های با تراکم بالا در سکونتگاه‌های روستایی (۲۷)، به ترتیب بالاترین ارزش سطری محاسبه شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده اند. به عبارتی،



شکل ۶. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها بین متغیرهای کالبدی فضایی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی

فیریکی روستا و محدوده مصوب طرح هادی، در زمره پیشران‌های کلیدی در حوزه اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم به شمار می‌روند.

پیشران‌های اجتماعی - فرهنگی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری
همان‌طور که در نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم شکل ۷ (a سمت راست) مشاهده می‌شود، ۱۷ عامل کلیدی شاخص اجتماعی فرهنگی اثرگذار بر شکل‌گیری بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری در شهرستان شیروان دیده می‌شود. همچنین در بررسی اثرات غیرمستقیم مطابق شکل ۷ (b سمت راست) که بیشترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای دو وجهی تشکیل می‌دهند.

در مجموع پس از بررسی شاخص‌ها و شناسایی عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از آن‌ها در بین تمامی عوامل تأثیرگذار هویت مکانی مؤثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری، عامل، رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری، توجه ویژه به روند توسعه درون‌زا (میان افزا) و انتخاب سمت توسعه مناسب در فرایند توسعه سکونتگاه پیراشهری، ایمن بودن ساختمان و مسکن این روستا با افزایش ارتقای کیفیت سازه‌های مسکونی، میزان ساخت و طراحی فشرده در بافت‌های کالبدی و ادغام کاربری‌های با تراکم بالا در سکونتگاه‌های روستایی، توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری، میزان نظارت بر ساخت و سازها توسط دهیار برای هدایت توسعه



شکل ۷. نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (سمت راست) و غیرمستقیم (سمت چپ)، عوامل اجتماعی فرهنگی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

جدول ۵. تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم عوامل اجتماعی فرهنگی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

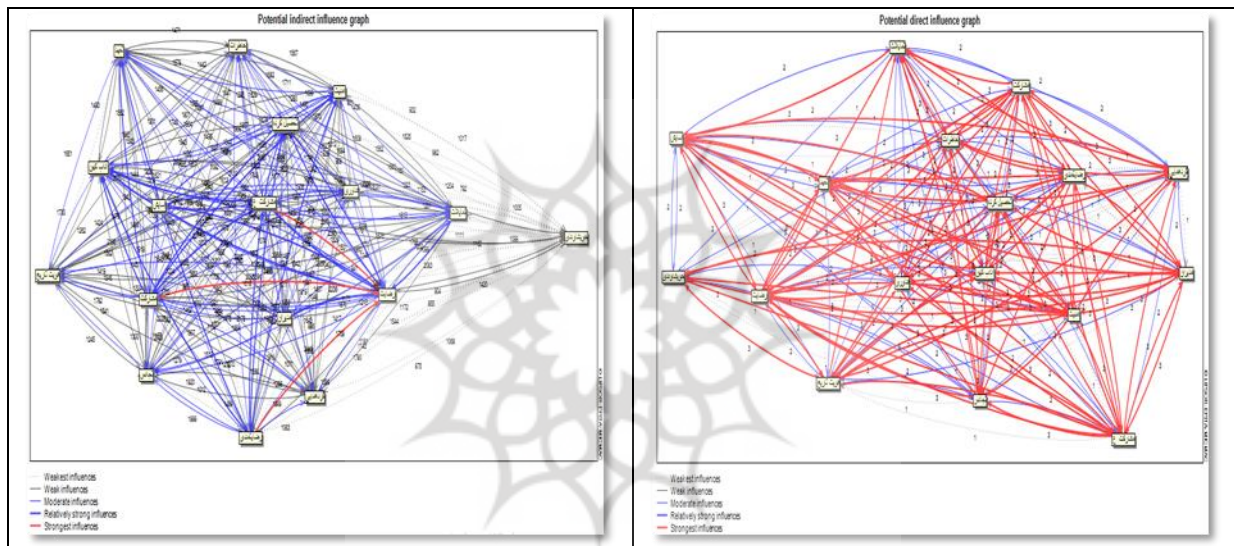
نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تأثیرگذار	ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر)، میزان اعتماد روستاییان به مدیران محلی و برنامه‌ریزان روستایی، توجه به هویت تاریخی و ویژگی‌های محلی به وسیله تداعی و یادآوری اشخاص و محل‌ها در روستا
متغیرهای تأثیرپذیر	وجود رویدادها، خاطرات و تصاویر قابل استناد در حافظه، احترام و تلاش برای حفظ آداب کهن، احساس تجانس، هم‌سنخی و نزدیکی با روستا با وجود تغییر و تنوع عوامل نژادی و فرهنگی، احساس تعهد، التزام و مسئولیت نسبت به محل سکونت با تغییر و ایجاد علاقه در محرک‌های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی، رضایت‌مندی از توسعه و ترویج فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و افزایش مشارکت پذیری روستاییان.
متغیرهای مستقل	احساس لذت از رابطه خویشاوندی با دیگران با هدف ایجاد روابط اجتماعی گسترده و پایدار در بین مردم نواحی پیراشهری، تمایل به شرکت در گردهمایی‌های روستا به عنوان نشانگر توسعه روابط اجتماعی.
متغیرهای دوجبهی	میزان مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم‌گیری، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌ها از سوی مدیران محلی، احساس رضایت و خوشحالی از زندگی در روستا داشتن در راستای ایجاد تغییر مثبت در ادراک ساکنان از محل، احساس راحتی و آسایش با زندگی در این روستا با افزایش ارتقای سطح کیفی زندگی ساکنان، ارتقای سطح احساس امنیت در روستا همراه با افزایش ارتقای امنیت در محلات با بافت قدیمی، مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی، ارضای نیازها و تمایلات بیولوژیکی و روانشناختی در روستا در راستای افزایش دسترسی به خدمات اجتماعی (درمانی، آموزشی و //) در سکونتگاه‌های پیراشهری، افزایش تمایل افراد تحصیل کرده به ماندگاری در سکونتگاه‌های پیراشهری.
متغیرهای هدف	میزان بازسازی و تجدید بنا در محدوده‌های قدیمی (بازآفرینی) بافت سکونتگاه‌های پیراشهری، میزان نظارت بر ساخت و سازها توسط دهیار برای هدایت توسعه فیزیکی روستا و محدوده مصوب طرح هادی، تلاش برای کاهش فاصله بین محل سکونت، کار، تحصیل و تامین نیازهای روزانه.
تنظیمی	-

روش تحلیل ساختاری micmac، نتایج حاصل بر پایه شکل ۴ (سمت راست)، نشان داد که، متغیرهای بهبود وضعیت منابع

بعد از بررسی اثرات ۱۷ عامل اجتماعی فرهنگی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری در

سنجیده می‌شود. در این میان متغیرهای احساس رضایت و خوشحالی از زندگی در روستا داشتن در راستای ایجاد تغییر مثبت در ادراک ساکنان از محل (۳۴۰۵۴)، احترام و تلاش برای حفظ آداب کهن (۳۱۰۵۰)، میزان مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم‌گیری، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌ها از سوی مدیران محلی (۳۰۱۳۲)، افزایش تمایل افراد تحصیل کرده به ماندگاری در سکونتگاه‌های پیراشهری (۲۹۳۱۶) به ترتیب دارای بیش‌ترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.

درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری (۲۶)، افزایش نوآوری در فعالیت‌های اقتصادی (بازاریابی جدید و غیره)، تقویت روحیه کارآفرینی، راه اندازی و ترویج کسب‌وکارهای جدید محلی (۲۶)، میزان حمایت از برنامه‌های توسعه اقتصادی توسط جامعه محلی (۲۴) به ترتیب بالاترین ارزش سطری محاسبه شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. در تأثیر غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر، نرم‌افزار این متغیرها را به توان‌های ۲، ۳، ۴ و ۵ رسانده و بر این اساس، اثرات مربوطه



شکل ۸. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها بین متغیرهای اجتماعی فرهنگی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی

ارتقای سطح کیفی زندگی ساکنان، در زمره پیشران‌های کلیدی در حوزه اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم به شمار می‌روند.

پیشران‌های کیفیت محیطی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری
همان‌طور که در نقشه پراکندگی خروجی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم شکل ۳ (a سمت راست) مشاهده می‌شود، ۱۱ عامل کلیدی شاخص اجتماعی فرهنگی اثرگذار بر شکل‌گیری بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری در شهرستان شیروان دیده می‌شود. همچنین در بررسی اثرات غیرمستقیم مطابق شکل ۳ (b سمت راست) که بیش‌ترین توزیع و پراکندگی شاخص‌ها را متغیرهای دو وجهی تشکیل می‌دهند.

در مجموع پس از بررسی شاخص‌ها و شناسایی عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از آن‌ها در بین تمامی عوامل تأثیرگذار هویت مکانی موثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری، عامل ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر)، مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی، احساس رضایت و خوشحالی از زندگی در روستا داشتن در راستای ایجاد تغییر مثبت در ادراک ساکنان از محل، میزان مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم‌گیری، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌ها از سوی مدیران محلی، میزان اعتماد روستاییان به مدیران محلی و برنامه‌ریزان روستایی، احساس راحتی و آسایش با زندگی در این روستا با افزایش



شکل ۹. نقشه وضعیت اثرگذاری مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ). عوامل کیفیت محیطی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

جدول ۶. تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم کیفیت محیطی فرهنگی اثرگذار هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری

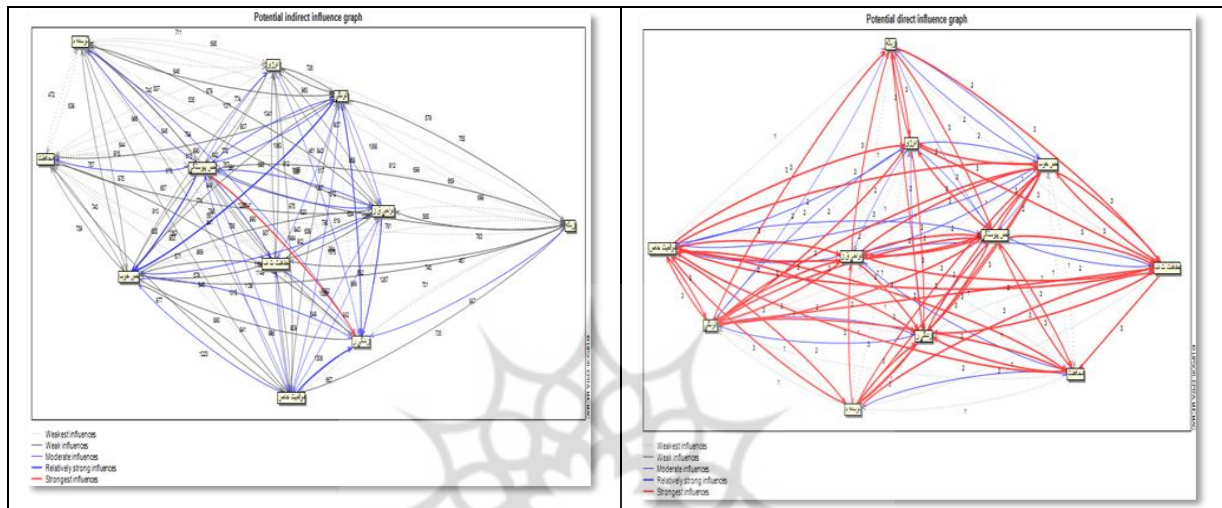
نوع متغیر	شاخص‌های مربوطه
متغیرهای تأثیرگذار	رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا .
متغیرهای تأثیرپذیر	میزان حفاظت از آثار و یادمان‌های تاریخی و فرهنگی در روستاهای پیراشهری ،توصیه کردن زندگی در این روستا به دیگران با داشتن برنامه‌ریزی دقیق جهت حفظ محیط.
متغیرهای مستقل	بهبود محافظت از اراضی کشاورزی و باغات روستا توسط مردم و مدیران محلی با هدف حفظ هویت مکانی، افزایش میزان استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر در روستاهای پیراشهری، میزان تشویق به توسعه مجدد نواحی طبیعی و تاریخی روستا و پیرامون با هدف هویت‌بخشی به روستا، کاهش و بهبود تولید زباله در سکونتگاه‌های روستایی پیراشهری
متغیرهای دوجوهی	حس پیوستگی بین گذشته، حال و آینده در زندگی با بودن در این روستا در راستای بهره‌گیری از منابع در عین توجه به حقوق آیندگان، این روستا مکانی برای رفتن در موقعیت‌های خاص در راستای توسعه مراکز تفریحی و گردشگری و توجه به حفظ پایداری محیط، افزایش خلق نواحی قابل زیست در سکونتگاه‌های روستایی با هدف هویت‌بخشی به روستاهای پیراشهری، احساس خوب و مهم داشتن در این روستا، با افزایش ارتقای کیفیت محیط.
متغیرهای هدف	میزان حفاظت از آثار و یادمان‌های تاریخی و فرهنگی در روستاهای پیراشهری، توصیه کردن زندگی در این روستا به دیگران با داشتن برنامه‌ریزی دقیق جهت حفظ محیط.
تنظیمی	

خواهد بود. در این راستا، با توجه به ۱۱ متغیر بررسی شده برای شاخص عوامل کیفیت محیطی، متغیرهای حس پیوستگی بین گذشته، حال و آینده در زندگی با بودن در این روستا در راستای بهره‌گیری از منابع در عین توجه به حقوق آیندگان (۲۹)، رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا (۲۶)، این روستا مکانی برای رفتن در موقعیت‌های خاص در راستای توسعه مراکز تفریحی و گردشگری و توجه به حفظ پایداری محیط (۲۵)، افزایش خلق نواحی قابل زیست در سکونتگاه‌های روستایی با هدف هویت بخشی به روستاهای پیراشهری (۲۳) به ترتیب بالاترین ارزش

همان‌طور که در مباحث پیشین بیان شد، تأثیر مستقیم متغیرها نسبت به یکدیگر از صفر تا چهار و براساس نظر متخصصان است. آن مقدار تأثیری که یک عامل از عوامل دیگر می‌پذیرد به عنوان تأثیرپذیری و آن مقدار تأثیری که یک عامل بر عوامل دیگر می‌گذارد به‌عنوان تأثیرگذاری ثبت شده است. مقدار تأثیری که تک تک عوامل بر یکدیگر می‌گذارند توسط نرم افزار MICMAC به توان‌های مختلف رسیده است که مجموع آن‌ها مقدار کمی تأثیرپذیری یا تأثیرگذاری را تشکیل می‌دهد. بر اساس نتایج شکل (۹) و جدول (۶) نیروهای پیشران‌های کلیدی به لحاظ تأثیرگذاری به‌صورت زیر قابل ارائه

مکانی برای رفتن در موقعیت‌های خاص در راستای توسعه مراکز تفریحی و گردشگری و توجه به حفظ پایداری محیط (۹۵۹۰)، افزایش خلق نواحی قابل زیست در سکونتگاه‌های روستایی با هدف هویت‌بخشی به روستاهای پیراشهری (۹۵۷۴) به ترتیب دارای بیش‌ترین ارزش ستونی محاسبه شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرپذیری از دیگر متغیرها بوده‌اند.

سطری محاسبه شده و دارای بیش‌ترین میزان تأثیرگذاری از دیگر متغیرها بوده‌اند. به عبارتی، مهم‌ترین ویژگی این متغیرها، تأثیرپذیری پایین و تأثیرگذاری بالاست. متغیرهای توصیه کردن زندگی در این روستا به دیگران با داشتن برنامه‌ریزی دقیق جهت حفظ محیط (۱۳۳۳۲)، احساس خوب و مهم داشتن در این روستا، با افزایش ارتقای کیفیت محیط (۱۱۳۷۲)، این روستا



شکل ۱۰. نقشه روابط مستقیم (a سمت راست) و غیرمستقیم (b سمت چپ) بین متغیرها بین متغیرهای کیفیت محیطی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی

بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری مورد مطالعه قرار گرفته است. با برنامه‌ریزی‌های لازم و اجرایی برای افزایش بهبود پیشران‌های کلیدی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی می‌توان به فرآیند پایداری سکونتگاه‌های پیراشهری کمک کرد. درواقع این پژوهش با هدف شناسایی و تبیین پیشران‌های کلیدی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری شهر شیروان تدوین شده است. برای رسیدن به هدف موردنظر، نخست تعداد ۲۵ نفر از کارشناسان، متخصصان و استادان دانشگاهی و مسئولان اجرایی به‌عنوان نمونه برای مشارکت در این پژوهش انتخاب شد و در مرحله بعد با روش دلفی و از طریق پرسشنامه به شناسایی و امتیازدهی مهم‌ترین پیشران‌های هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری شهر شیروان اقدام شد که در مجموع ۵۱ عامل در ۴ دسته عوامل اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، کالبدی فضایی و کیفیت محیطی ماتریس‌های متقاطع را تشکیل دادند و در مرحله بعد با استفاده از نرم‌افزار micmac وزن‌های به‌دست‌آمده اعمال و شدت تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم متغیرها و درنهایت

در مجموع پس از بررسی شاخص‌ها و شناسایی عوامل کلیدی تأثیرگذار (مستقیم و غیرمستقیم) هر یک از آن‌ها در بین تمامی عوامل تأثیرگذار هویت مکانی موثر بر بازآفرینی فضایی سکونتگاه‌های پیراشهری، عامل حس پیوستگی بین گذشته، حال و آینده در زندگی با بودن در این روستا در راستای بهره‌گیری از منابع در عین توجه به حقوق آیندگان، رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا، این روستا مکانی برای رفتن در موقعیت‌های خاص در راستای توسعه مراکز تفریحی و گردشگری و توجه به حفظ پایداری محیط، افزایش خلق نواحی قابل زیست در سکونتگاه‌های روستایی با هدف هویت بخشی به روستاهای پیراشهری، احساس خوب و مهم داشتن در این روستا، با افزایش ارتقای کیفیت محیط، در زمره پیشران‌های کلیدی در حوزه اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم به شمار می‌روند.

بحث و نتیجه‌گیری

شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی هویت مکانی اثرگذار بر

۲۰ پیشران کلیدی به‌عنوان مهم‌ترین پیشران‌های آتی هویت مکانی اثرگذار بر بازآفرینی فضایی بر پایداری سکونتگاه‌های

پیراشهری در محدوده شهرستان شیروان شناخته شدند.

جدول ۷. پیشران‌های کلیدی و نهایی مؤثر بر اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری

ردیف	پیشران	اثرگذاری مستقیم	اثرگذاری غیرمستقیم
۱	افزایش نوآوری در فعالیت‌های اقتصادی (بازاریابی جدید و غیره)، تقویت روحیه کارآفرینی، راه‌اندازی و ترویج کسب‌وکارهای جدید محلی	+۵	+۱۶۹۹
۲	تأمین نیازهای ضروری، از طریق ایجاد زنجیره‌های تولید و اقتصاد محلی	۰	+۳۲۲
۳	میزان حمایت از برنامه‌های توسعه‌های اقتصادی توسط جامعه محلی	۰	-۳۱۸
۴	احساس وابستگی و تمایل به ماندگاری اقتصادی در روستا در راستای تربیت نیروهای متخصص جهت ورود به بازار کار	+۵	+۱۳۵۳
۵	بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری	+۹	+۳۲۷۲
۶	رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری	+۸	-۹۲۶
۷	توجه ویژه به روند توسعه درون‌زا (میان‌افزا) و انتخاب سمت توسعه مناسب در فرایند توسعه سکونتگاه پیراشهری	+۶	+۲۵۹۵
۸	ایمن بودن ساختمان و مسکن این روستا با افزایش ارتقای کیفیت سازه‌های مسکونی	+۳	+۱۱۲۷
۹	میزان ساخت و طراحی فشرده در بافت‌های کالبدی و ادغام کاربری‌های با تراکم بالا در سکونتگاه‌های روستای	+۶	+۳۴۴۸
۱۰	توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری	+۸	+۳۸۵۲
۱۱	ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر)	+۱۷	+۱۲۶۸۳
۱۲	مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی	+۸	+۶۲۷۲
۱۳	احساس رضایت و خوشحالی از زندگی در روستا داشتن در راستای ایجاد تغییر مثبت در ادراک ساکنان از محل	-۲	-۲۷۹۱
۱۴	میزان مشارکت روستاییان در فرایند تصمیم‌گیری، بهره‌برداری و نگهداری پروژه‌ها از سوی مدیران محلی	۰	+۱۳۵۸
۱۵	میزان اعتماد روستاییان به مدیران محلی و برنامه‌ریزان روستایی	+۸	+۸۲۹۰
۱۶	حس پیوستگی بین گذشته، حال و آینده در زندگی با بودن در این روستا در راستای بهره‌گیری از منابع در عین توجه به حقوق آیندگان	+۷	+۲۸۰۸
۱۷	رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا	+۷	+۲۸۹۲
۱۸	روستا مکانی برای رفتن در موقعیت‌های خاص در راستای توسعه مراکز تفریحی و گردشگری و توجه به حفظ پایداری محیط	+۳	+۱۲۲۲
۱۹	افزایش خلق نواحی قابل زیست در سکونتگاه‌های روستایی با هدف هویت بخشی به روستاهای پیراشهری	+۱	+۶۹۶
۲۰	احساس خوب و مهم داشتن در این روستا، با افزایش ارتقای کیفیت محیط	-۴	-۱۹۲۷

پیراشهری با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (+۸) و غیرمستقیم (+۳۸۵۲)؛ مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (+۸) و غیرمستقیم (+۶۲۷۲) و رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (+۸) و غیرمستقیم (-۹۲۶) رضایت از کاهش آلودگی‌های زیست محیطی در روستا با هدف افزایش کیفیت محیط زندگی در روستا به‌عنوان پیشران‌های بحرانی با مقدار اثرگذاری خالص

درنهایت پیشران‌های کلیدی اثرگذاری هویت مکانی بر بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری استخراج و در جدول (۱۴) ارائه می‌شود. ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر) با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (+۱۷) و غیرمستقیم (+۱۶۸۳)؛ بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری با مقدار اثرگذاری خالص مستقیم (+۹) و غیرمستقیم (+۳۲۷۲)؛ توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های

ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری، توجه به توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری همسو می‌باشند و همچنین این متغیرها به واسطه اینکه دارای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بالایی هستند از انعطاف لازم برخوردار هستند و می‌توانند مورد کنترل قرار بگیرند و به‌نحوی که مطلوب برنامه‌ریزان است تغییر کنند.

بنابراین نتایج پژوهش نشان می‌دهد ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر) و بهبود وضعیت منابع درآمدی روستاییان و کاهش فقر در بین خانوارهای سکونتگاه‌های پیراشهری می‌تواند اثرات قابل‌توجهی در زمینه اثرگذاری بر بازآفرینی فضایی در سکونتگاه‌های پیراشهری در افق برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت ده‌ساله داشته باشد. علاوه بر این ایجاد بستر مناسب برای افزایش رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی ساختمان‌ها، شبکه معابر و عناصر آن‌ها) در سکونتگاه‌های پیراشهری و توجه به افزایش توسعه کاربری‌های ترکیبی (مختلط) و توسعه دسترسی به خدمات در سطح بافت کالبدی سکونتگاه‌های پیراشهری می‌تواند بستری مناسب جهت این امر در محدوده مورد مطالعه فراهم کند.

مستقیم (۷+) و غیرمستقیم (۲۸۹۲+) در پنج بعد اقتصادی، اجتماعی فرهنگی، کالبدی فضایی، کیفیت محیطی در راستای دستیابی به پایداری سکونتگاه‌های پیراشهری معرفی شده‌اند.

تحلیل یافته‌های پژوهش با نتایج یافته‌های دیگر پژوهش‌گران نشان می‌دهد که در این بین نتایج مطالعه قربانلو و همکاران (۲۰۲۰) و (۱۴۰۱) و زمانی و همکاران (۲۰۲۰) و (۱۴۰۱) نشان داد که عوامل: احساس یکی بودن با اجتماع محلی، مشارکت مردمی در داشتن محله‌ای بهتر، ارتباط با همسایگان و مقوله کنش مشارکتی (واحد معنایی مشارکت نیروی انسانی، مشارکت فکری، مشارکت اجرایی، افزایش انگیزه برای مشارکت مردم)، که به‌عنوان عوامل کلیدی موضوع انتخاب و با ارتقای میزان رضایت‌مندی از افزایش روابط روستا با بیرون از آن (شهر و روستاهای دیگر)، مشارکت در انتخابات شورای روستا حاکی از افزایش فعالیت‌های داوطلبانه در رسته محلی، همسو می‌باشند. در پژوهش معتضدیان و لاری (۲۰۱۹) و (۱۳۹۹) افزایش کیفیت فضاهای شهری و طراحی مناسب منظر شهری بتواند زمینه حضور ساکنان را در سطح شهر فراهم سازد. در نتیجه سرزندگی و نشاط ناشی از حضور شهروندان در رشد اجتماعی و فرهنگی جامعه و احساس هویت شهروندی و مکانی مؤثر خواهد بود، که به‌عنوان عوامل کلیدی موضوع انتخاب و رضایت از کیفیت بصری فضاهای عمومی (نمای بیرونی

References

- Ahmadi, H. & Shokri, H. (2017) Regeneration of worn-out urban fabric with an emphasis on the approach of improving the quality of urban spaces, a case study of Ameri neighborhood of Ahvaz, *Urban Studies Quarterly*, 2(6), 19-30. (in Persian)
- Alizadeh Birjandi, A., Alizadeh, K. & Jafari, H. (2021). Spatial-Spatial Analysis of Social Participation in the Regeneration of Inefficient Urban Textures (Case Study: Birjand City), *Scientific-Research Quarterly of Geography and Regional Planning*, 2(3), 251-270. (in Persian)
- Anabestani, A. & Anabestani, Z. (2021) Analysis of key drivers effective on increasing the effectiveness of strategic-operational plans of cities and municipalities with a future research approach in the cities of Razavi Khorasan Province, *Sustainable Urban and Regional Development Studies*, 2(4), 43-68. (in Persian)
- Anabastani, A. & Moini, A. (2019). The effect of place identity on the participation of villagers in the implementation process of Hadi projects in rural settlements (case study: villages around Mashhad metropolis). *Urban and Regional Development Planning Quarterly*, 3(6), 1-42. (in Persian)
- Anabastani, A. & Moini, A. (2021). The effect of spatial identity on the livability of peri-urban rural settlements in Mashhad metropolis. *Journal of Geographical Survey of Space*, 11(39), 69-90. (in Persian)
- Bahraini, S.H., Izadi, M.S. & Mofidi, M. (2014). Urban renewal approaches and policies (from reconstruction to sustainable urban regeneration). *Urban Studies*

- Quarterly, 3(9), 17-30. (in Persian)
- Bardi Ana moradnejad, R. & Arvin, M. (2021). Investigating the influence of individual and social background components on place attachment (case study: Qaimshahr city). *Scientific and Research Quarterly of Research and Urban Planning*, 12(46), 52-67. (in Persian)
- Bataqwa, H., Sadeghlou, T., Bouzarjamhari, Kh. & Noghani, M. (2015). Investigating the effect of information technology on the spatial-spatial identity of rural communities-case study: Shandiz village, Binaloud city. *Third International Conference of Geographical Sciences, Shiraz*. (in Persian)
- Deh Dehzadeh Silabi, P. & Ahmadifard, N. (2018). Determining the key drivers affecting the development of tourism with a future research approach (case study: the cities of Mazandaran province). *Geography and Environmental Sustainability*, 9(1), 73-89. (in Persian)
- Farahani, F., Rajabi, A. & Iqbali, N. (2021) Analyzing the position of non-active defense principles in urban regeneration plans of peri-metropolitan spaces Case: Qarchak city, *Journal of development of peri-urban spaces*, 3(2), 27-46. (in Persian)
- Ghanbarpour, M., Heydari, A. & Qanbarpour, A. (2017). (in Persian) Presenting an integrated model of the definition and dimensions of place identity and determination of identity-building indicators, case study: residents of Shiraz city. *Urban design studies and urban researches*, 1(1), 33-51. (in Persian)
- Golrokh, Sh. (2011). Place and personal identity: the role of the physical environment in the formation of "sense of self". *Hot and Dry Climate Architecture*, 3(3), 97-108. (in Persian)
- Gurbanlu, H., Masoumi, M.T. & Yazdani, M.H. (2022). Strategic analysis of urban regeneration with an emphasis on social components in peri-urban spaces (Case: worn-out fabric of Tehran's 20th district). *Development of peri-urban spaces*, 8(4), 19-34. (in Persian)
- Habibi, S.M. & Seyed Baranji, S.K. (2012). The relationship between memorability and social participation in re-creating urban identity; Case example: Rasht Municipality Square. *Utopia Architecture and Urbanism*, 9(17), 329-342. (in Persian)
- Hosseiniabadi, S., Salmani Moghadam, M. & Nouri Dashtban, M. (2018). Place identity and factors affecting it in old neighborhoods, study sample: Kolahfarangi Sabzevar neighborhood. *Spatial Planning*, 9(3), 89-110. (in Persian)
- Iran Statistics Center (2015) *General Census of Population and Housing of Shirvan City, Tehran*. (in Persian)
- Ismailpour, N., Pirouzmehr, D., Akbari, R. & Ismailpour, F. (2022). Explanation of social factors affecting residents' participation in community-oriented regeneration in inefficient urban contexts (case study: Vakil Abad Castle neighborhood of Mashhad). *Spatial Planning Quarterly*, 12(3), 1-24. (in Persian)
- Izadi, P., Hadiani, Z., Hajinejad, A. & Ghaderi, J. (2016) Explaining and presenting the model of culture-oriented urban regeneration with an emphasis on the institutional approach, *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities*, 9(2): 163-187. (in Persian)
- Jafari Jabali, H., Musa Kazemi, S.M., Hikmatnia, H. & Mokhtari, R. (2022). Explaining the effects of re-creating urban spaces on the socio-economic performance of Isfahan's historical context. Research sample: Imam Ali Square, *Journal of Geography and Environmental Planning*, 1(33), 19-42. (in Persian)
- Jamshidzahi Shahbakhsh, O. & Ghanbari, S. (2019). Urban creep and physical and spatial transformations of Zahedan's peri-urban settlements. *Development of peri-urban spaces*, 2(1), 85-104. (in Persian)
- Karimi Azari, A.R. & Torandaz, B. (2018). Re-creation of urban squares with an emphasis on social interactions based on

- the principles of neo-urbanism (case study: Imam Square (RA), Bandar Anzali). *Knowledge of Urbanization*, 2(3), 85-97. (in Persian)
- Karimi Mushal, M. & Negin Taji, F. (2017). The effect of place identity on creating a sense of belonging and its role in the formation of the urban landscape (case study: Yasouj city). *Research and urban planning*, 9(33), 69-84. (in Persian)
- Kashi, H. & Boyadi, N. (2012). Explanation of place identity-sense of place model and examination of its different elements and dimensions* case example: Shahreri pedestrian walkway. *Journal of Fine Arts: Architecture and Urbanism*, 18(No. 3), 43-52. (in Persian)
- Lashgari Tafarshi, E. (2018). Analyzing the cognitive frameworks and characteristics of the relationship between politics and geographical space in post-positivist methodology. *Human Geography Research*, 51(2), 249-267. (in Persian)
- Mahmoudi-Safidkahi, A., Talakian, L. & Rasouli, S.H. (2017). Physical regeneration of urban neighborhoods with a social sustainability approach (case example: Sadat neighborhood of Babolsar). *New Researches in Geographical Sciences, Architecture and Urban Planning*, 12(2), 39-66. (in Persian)
- Majidi, B. & Heydari, S. (2016). Evaluation of the spatial identity of urban neighborhoods, case study: Sangalaj neighborhood, district 12 of Tehran. *Urban Ecology Research Quarterly*, 8(16), 13-22. (in Persian)
- Mohammadi, M., Naskhian, Sh. & Yazidi, A. (2017). Presenting the economic reconstruction model of the historical context with an emphasis on order in the theory of structural functionalism. *Scientific Journal of Restoration and Architecture of Iran*, 8(16), 21-38. (in Persian)
- Mirzaei Qale, F., Kalantari, B., Molaei Gholichi, M. & Azmi, I. (2013). Analysis of the mutual relations between the city and the village in the level of development of the villages of Houmeh Rural District, Harsin County, *Journal of Housing and Rural Environment*, 32(143), 89-100. (in Persian)
- Peng, J., Yan, S., Strijker, D., Wu, Q., Chen, W., & Ma, Z. (2020). The influence of place identity on perceptions of landscape change: Exploring evidence from rural land consolidation projects in Eastern China. *Land Use Policy*, 99, 104891
- Peyvastehgar, Y. & Akbari, Z. (2021). Investigating the effect and relationship of place attachment and place identity in native and non-native people in three scales: city, neighborhood and home. *Urban Environment Planning and Development*, 1(3), 45-62. (in Persian)
- Pourmohammadi, M.R., Babaei Aghdam, F. & Naimi, K. (2019). Sustainable regeneration of low-lying urban settlements with a new foresight approach, a case study: low-lying urban settlements in Sanandaj, *Scientific Journal of Geography and Planning*, 24(74), 67-93. (in Persian)
- Relf, Edward. (1976), Place and placelessness, London, Pion Limited.
- Rumiani, A., Bahmani, A., Nazari Sheikh, M. & Haq Nazari, S. (2018). Spatial links and women's lifestyle in peri-urban settlements case: Selah city. *Development of peri-urban spaces*, 1(2), 85-94. (in Persian)
- Zamani, P., Sadeghiha, M., Amirian, S. (2022). Reading the key factors of success in the regeneration of peri-urban settlements with an emphasis on the final beneficiaries of the study: Chahardange city. *Journal of Suburban Space Development*, 4(2), 103-118. (in Persian)
- Zangibadi, A., Gholami, Y. & Mousavi, S.A. (2013) Investigating the approach of urban regeneration using the SWOT model of a case study, the central context of Mashhad city, *Scientific-Research Quarterly of the Iranian Geographical Society*, 9(30), 58-76. (in Persian)
- Wang, S., & Chen, J. S. (2015). The influence of place identity on perceived tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 52, 16-28.